

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Lattomerén kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Lattomerén kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Pori ja Ulvila
1.4. Pinta-ala	2 744 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Lauri Putkonen, 2005, Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöt: Lattomerén kulttuurimaisema
1.6. Päivysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivysinventoinnin pvm	24.05.20013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna siellä on runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Seudun karuja maisemapiirteitä edustavat suot ja metsät keskittyvät Pyhäjärven lounaispuolella olevalle karulle rapakivigraniittialueelle ja viljelymaisemat sijaitsevat yleensä viljavilla savikkoalueilla Kokemäenjokilaaksossa.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alue on kokonaan kallioperältään hiekkakiveä. Maaperältään alueen keskiosa on suurimmaksi osaksi liejuista hienorakenteista maalajia sekä hienoa hietaa ja hiesua. Alueen savikot keskittyvät Luikin alueelle, josta kapea soiro jatkuu pohjoiseen Luikinojan suuntaisesti sen pohjoispuolella. Edellisen lisäksi mm. Lehterinmäen länsipuolella, Iso-ojan keskivaiheilla ja Protson aukealla on pienehköt saviset alueet. Moreenisia saarekkeita ovat Spinkkilä, Lattomeri, Hirvelä ja sen itäpuolella oleva saareke. Soraa ja hiekkaa maisema-alueen maaperässä on kaksi pientä aluetta, jotka sijaitsevat Lattomerenojan ja Honkaluomanojan risteyskohdassa sekä Sonninmäen ja Pinomäen välisen alueen keskellä.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Lattomerén alueella ei ole vesistöä, mutta alueen pelloille on tehty kattava ojaverkosto. Suurimmat kokoavat ojat alueella, jotka laskevat Kokemäenjokeen, ovat Humalamaanoja eli Luikinoja, joka muuttuu Lattomearenojaksi ja Oikaisuoja johon liittyy yläjuoksulla Iso-oja.
3.3. Luonnonhistorian erityspiirteet	Kuivattu / kuivunut merenlahti.
3.4. Kasvillisuustyytit	Kasvimaantieteellisen aluejaon mukaan Lattomeri kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Peltojen ympärillä kasvaa lehtipuita (koivua) sekä kuusta. Kuivemmillä selännteillä on myös mäntymetsää.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Onko näitä?
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötila on 4-5°C astetta ja vuoden sademäärän keskiarvo on 600-650 mm vuodessa.
3.8. Maisemarakenne	Lattomerén maiseman rajana on etelässä ja lännessä moreeniselänne, jonka edessä on moreenisaarekkeita. Pohjoisessa ja idässä topografia on tasaista aina Kokemäenjoen itäpuolelle asti, mutta tällä alueella asutus ja muun rakentaminen rajaavat maisema-alueen. Jääkauden aikana ruhjeiseen merenpohjaan laskeutunut hieno ja ravinteikas maa-aines on maankohoamisen myötä raivattu viljelykäyttöön. Tasaista ja alavaa viljelymaisemaa rytmittävät suorat oja, tiet ja voimalinjat. Vaihtelevuutta maisemaan tuovat metsäiset saarekkeet.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	~

4.2. Maiseman kulttuurihistoria	<p>Valtiovallan tärkeäksi tavoitteeksi tuli 1740-luvulla maatalouden kehittäminen. Tavoite kumpusi ruotsalaisesta hyötyajattelussa, missä luonnonvarojenkäyttöä haluttiin laajentaa ja tehostaa. Yksi tapa, millä maataloutta kehitettiin, oli viljelyalan lisääminen. Lisää peltoalaa saatiin raivaamalla arvotonta maata, kuivaamalla soita ja laskemalla järviä. Kruunun rooli rajoittui vuonna 1740 annettuun suoasetukseen, joka antoi mahdollisuuden myös järvenlaskuun. Kruunu kannusti töihin, mutta toteutus jäi talonpohjille, jotka tekivät työn ilman tukia. Työt tehtiin paikallisesti yksittäisinä hankkeina ilman kokonaisvaltaista suunnitelmaa. Kokemäenjokilaaksossa kuivatukset alkoivat 1700-luvun puolivälissä Ulvilan Koiviston kartanon omistajan Johan Kraftmanin ryhdyttyä ajamaan Lattomerensuon suuren suoalueen kuivatusta. Lattomerensuon 1700-luvun puolivälissä aloitettua ojitusta pidetään maamme ensimmäisenä laajamittaisena suokuivatusyrityksenä.</p> <p>Kuivatustyö alkoi hitaasti. Ensimmäiseen vuonna 1760 kutsuttiin koolle pitäjänkokous käsittelemään kuivatusasiaa, mutta ketään niittysuusia omistava asukas ei saapunut paikalle. Työn alkuun päästiin vuonna 1773. Työ oli hankalaa ja ojitus jouduttiin uusimaan useaan kertaan, ennen kuin ne olivat tavoitellun kokoisia. Myöhemmin ojien kunnossapidosta käytiin useita oikeuden käyntejä. Lopullinen kuivatus ja raivaaminen pelloksi tapahtuivat vasta 1900-luvulla.</p> <p>Vuoden 1741 Porin ympäristön lääninkartassa Lattomerensuo on otettu mukaan. Kartasta näkyy kuinka Tuorsniemen ja Vähä-Rauman kylien välistä laskee oja Porinlahteen. 1800-luvun puolivälin pitäjän kartoissa Lattomeri oli vielä suurimmaksi osaksi keskiosaltaan merkitty kosteikko / suoalueeksi. Venäläisen topografikartan mukaan Lattomeri oli saatu kuivatettu 1900-luvun alkuun mennessä ja aikaisemmin suona olleelle maalle on pystytty paljon heinän varastointiin tarkoitettuja suuleja.</p>
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunen niitty käyttö ja maanviljely.
4.4. Rakennettu ympäristö	Lattomeri on vielä suhteellisen harvaan asuttua aluetta. Aivan kylän keskustassa on suhteellisen paljon tiloja. Alueen vanhin rakennuskanta on keskittynyt moreeniselle niemelle ja saarekkeille. Uudempi rakennuskanta on lomittunut vanhan joukkoon sekä alueella olevan tiestön yhteyteen.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Tienvarsi asutusta.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	~
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöt: Lattomerensuon kulttuurimaisema Lattomerensuon rukoushuone on valmistunut 1908.
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Onko näitä?
4.5. Perinnemaisemat	Alueella on kaksi aluetta, mitkä ovat erityistuksessa olevia lohkoja (perinnebiotooppi).
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Luikin ja Ämmänniityn alueella on säilynyt heinäsuuleja.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Onko näitä?

<p>4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet</p>	<p>Lattomerens kulttuurimaisemassa Pinomäen alueella on paljon jälleerakennuskauten tiloja. Tilat ovat keskittyneet suurimmaksi osaksi kahden tien, Pinomäentien ja Pitkälänjantien, varteen. Tällä alueella on huomattavan paljon hevosia, mikä näkyy maisemakuvassa tilojen yhteydessä olevina tarhoina. Lattomerens keskellä olevat saarekkeet ja aluetta rajaavien selänteiden reuna-alueet on asuttuja. Nämä tilat ovat nuorempaa rakennuskantaa kuin ne jotka ovat Lattomerentien varrella oleva. Lattomerens kylän tilojen koot ovat pienempiä ja ne ovat tiiviimmin kuin muualla olevat tilat. Lattomerentien varteen ja tuntumaan on viimeaikoina tullut aivan uutta rakennuskantaa, mikä kuitenkin limittyy vanhan joukkoon. Alueen koillisosaan on kaavoitettu teollisuusalue, minne on rakennettu ja rakennetaan vielä lisää suuria rakennuksia, jotka näkyvät melko laajalle alueelle. Kusiaisen mäen kohdalla pellolle on istutettu koivikko. Maiseman avoimena säilymisen kannalta avoimelle pelloille rakennetut uudet omakotitalot ovat uhkatekijä, koska ne saattavat katkaista yhtenäisen näkymän alueen halki.</p>
<p>5. MAISEMAKUVA</p>	<p>Lattomerens kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleerakennuskauten tiloja. Lattomerens kylän selänteeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue. Tämä maisema antaa muiston Lattomerens katoavasta maisemasta, missä on suuleja ja laitumia. Lattomerens kylän länsipuolella oleva kapeahko laakso liittyy maisema-alueeseen moreenisen selänteen ja saarekkeen välistä. Peltotasankojen keskellä on paikoin yksittäisiä taloja pihapiireineen, joihin johtaa pitkiä tietä pellon poikki. Asutus on keskittynyt saarekkeisiin sekä selänteiden ja peltojen välivyöhykkeelle. Suurimpien ojien reunat ovat paikoin pusikoituneet ja peittäneet alueen halki avautuvia yhtenäisiä laajoja näkymiä. Alue on edustava esimerkki Satakuntalaisesta järvenlaskun ja suon kuivatuksen yhteydessä syntyneestä viljellystä ja elävästä kulttuurimaisemasta. Alueen reuna-alueella on tapahtunut muutos uusien teollisten rakennusten noustessa avoimen maisema-alueelle ja omakotialueen tullessa lähemmäs alueen reunaa.</p>
<p>6. RAJAUS</p>	<p>Lattomerens kulttuurimaisema-alueen raja seuraa pohjoisessa metsän ja tiestön reunaa. Alueen itäraja seuraa Ulvilan asutusalueen rajaa mukaan lukien Protson aukean. Etelässä alueen raja kulkee selänteellä jatkaen lännessä pohjoiseen päin selännettä pitkin. Luoteessa maisema-alueen raja kulkee valtatie kahdeksassa.</p>

<p>7. KUVAILUTEKSTI</p>	<p>Lattomerens maisema-alueen etelä ja länsi reunalla on moreeniselänteet, joiden ala osassa kasvaa lehtipuita sekä kuusta. Ylempänä rinteellä puusto muuttuu mäntyvaltaiseksi. Lattomerens peltotasankojen keskellä on moreenisaarekkeita sekä muusta maastosta hieman ylempänä olevia kumpareita. Idässä maisema-alueen reunan tuntumassa on Ulvilan taajama-asutus. Taajama-asutuksen reuna on työntynyt maaperältään soran ja hiekan alueelta hienolle hiedalla ja hiesulle. Pohjoisessa aluetta reunustaa metsäinen virkistysalue sekä lentokenttä. Alue on tasankoa, jossa risteilevät tiet, ojat ja sähkölinjat. Muuten tasaiseen maisemaan vaihtelua toivat siellä täällä olevat metsäiset saarekkeet.</p> <p>Lattomerens Pinomäen alueella asutuksesta suurin osa tiloista on jälleenrakennuskauden aika syntyneitä. Pinomäen asutus on keskittynyt suurimmaksi osaksi tiiviisti kahden tien varteen. Alueen toinen asuinkeskittymä on Lattomerens kylä, joka on muodostunut maisema-alueen lounaisreunalla olevalle selänteelle. Muu, yksittäinen rakentaminen, on sijoittunut lähinnä peltojen keskellä olevilla saarekkeille sekä aluetta rajaavien selänteiden reuna-alueille. Maatiloihin liittyy paikoin suuret talousrakennukset, jotka ovat kuitenkin sovitettu hyvin maisemaan rakentamalle ne saarekkeille tai niiden reunoille. Saarekkeille ovat tilat ovat pääasiassa nuorempaa rakennuskantaa kuin ne jotka ovat Lattomerentien varrella sekä Lattomerens kylän selänteen länsipuolella. Edellä mainittuihin kylänalueeseen ja tienvarren alueisiin on viimeaikoina kohdistunut rakentamispaineita. Tien varteen ja selännealueelle on viimeaikoina rakennettu aivan uutta rakennuskantaa. Uudet omakotitalot ovat kuitenkin tulleet vanhan asutuksen väleihin metsäisille alueille. Maisema-alueen reuna-alueella on kaavoitettu erikäyttötarkoitukseen alueita. Alueen koillisosaan on tulossa teollisuusalue ja uusi ohikulkutie kaavoitettu alkamaan samalta alueelta.</p> <p>Lattomerens viljelymaisema on suhteellisen nuorta. Kokemäenjokilaaksossa kuivatukset alkoivat 1700-luvun puolivälissä Ulvilan Koiviston kartanon omistajan Johan Kraftmanin ryhdyttyä ajaa Lattomerens suuren suoalueen kuivatusta. Lattomerens suon 1700-luvun puolivälissä aloitettua ojitusta pidetään maamme ensimmäisenä laajamittaisena suoakuivatusyrityksenä. Kuivatustyö alkoi hitaasti ja 1800-luvun puolivälin pitäjän kartoissa Lattomeri oli vielä suurimmaksi osaksi keskiosaltaan merkitty kosteikko / suoalueeksi. Venäläisen topografikartan mukaan Lattomeri oli saatu kuivatettu 1900-luvun alkuun mennessä.</p> <p>Lattomerens kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleenrakennuskauden tiloja. Lattomerens kylän selänteeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue. Tämä maisema antaa muiston</p>
	<p>Lattomerens kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleenrakennuskauden tiloja. Lattomerens kylän selänteeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue. Tämä maisema antaa muiston Lattomerens katoavasta maisemasta, missä on suuleja ja laitumia. Lattomerens kylän länsipuolella oleva kapeahko laakso liittyy maisema-alueeseen moreenisen selänteen ja saarekkeen välistä. Peltotasankojen keskellä on paikoin yksittäisiä taloja pihapiireineen, joihin johtaa pitkiä tietä pellon poikki. Asutus on keskittynyt saarekkeisiin sekä selänteiden ja peltojen välivyöhykkeelle. Suurimpien ojien reunat ovat paikoin pusikoituneet ja peittäneet alueen halki avautuvia yhtenäisiä laajoja näkymiä. Alue on edustava esimerkki Satakuntalaisesta järvenlaskun ja suon kuivatuksen yhteydessä syntyneestä viljellystä ja elävästä kulttuurimaisemasta. Alueen reuna-alueella on tapahtunut muutos uusien teollisten rakennusten noustessa avoimen maisema-alueelle ja omakotialueen tullessa lähemmäs alueen reunaa.</p>
<p>8. ARVIOINTI</p>	
<p>8.1. Arvoluokka</p>	<p>Maakunnallisesti arvokas</p>
<p>8.2. Arviointiteksti</p>	<p>Lattomerens kulttuurimaisema laajin yhtenäinen Ala-Satakunnan viljelyseudun järvenlaskun ja suon kuivatuksen seurauksena syntyneet viljelymaisema.</p>
<p>9. LIITTEET</p>	
<p>9.1. Karttaliitteet</p>	
<p>9.2. Valokuvat</p>	